

ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ IN MEMORIAM

Δημήτρης Τριχόπουλος (1938–2014)

Η Ακαδημαϊκή Αριστεία και ο Δημήτρης Τριχόπουλος

Στρογγύλη Τράπεζα
44ο Πανελλήνιο Ιατρικό Συνέδριο,
Αθήνα, 9–12 Μαΐου 2018

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η αριστεία ή διάκριση είναι στενά συνυφασμένες με τη ζωή και το έργο του Ακαδημαϊκού Δ. Τριχόπουλου. Για τον Δημήτρη Τριχόπουλο, αυτή είναι κυρίως αποτέλεσμα προσπάθειας, αφοσίωσης, επιμονής, υπομονής και αντοχής στην αποτυχία και λιγότερο αποτέλεσμα της ευφυΐας. Σή-

μερα, με την εμπειρία της κρίσης ο ευρύτερος ελλαδικός χώρος έχει –περισσότερο παρά ποτέ– την ανάγκη για την αριστεία στο δημόσιο πανεπιστήμιο, στην πανεπιστημιακή διδασκαλία και έρευνα, αλλά και ευρύτερα σε άλλους χώρους δημιουργίας και καινοτομίας. Και αυτό, γιατί η αριστεία

ΑΡΧΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ 2018, 35(5):583–589
ARCHIVES OF HELLENIC MEDICINE 2018, 35(5):583–589

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΕΣ:

N. Κωνσταντάρας

Δημοσιογράφος

Δ. Μπούμπας

Καθηγητής Παθολογίας, ΕΚΠΑ

Συζητητές:

T. Θεοδωρόπουλος

Δημοσιογράφος

M. Κουτσιλιέρης

Καθηγητής Φυσιολογίας, ΕΚΠΑ

K. Χριστοφορίδης

Πρύτανης Πανεπιστημίου Κύπρου

Θ. Μουντοκαλάκης

Ομότιμος Καθηγητής Παθολογίας

Dimitris Trichopoulos
memorial lecture
Academic Excellence and Dimitris
Trichopoulos: A round-table
discussion at the 44th Panhellenic
Medical Meeting

Abstract at the end of the article

Λέξεις ευρετηρίου

Αξιοκρατία

Δημοκρατία

Δημόσιο πανεπιστήμιο

Κλασική παιδεία

Πανεπιστημιακός δάσκαλος

είναι επίσης βασικό κυτταρικό συστατικό της δημοκρατίας και του δυτικού πολιτισμού, όντας στενά συνυφασμένη με την «περί κλασικού αντίληψη» στην παιδεία. Η απαξίωση της αριστείας είναι παγκόσμιο πρόβλημα και σχετίζεται με τη λεγόμενη «μετανεωτερικότητα». Η Στρογγύλη αυτή Τράπεζα εις μνήμην του Ακαδημαϊκού Δ. Τριχόπουλου αναδεικνύει τις ποικίλες πτυχές της αριστείας με τη ματιά του Δ. Τριχόπουλου, αλλά και με τη ματιά διακεκριμένων ανθρώπων των γραμμάτων και του ακαδημαϊκού χώρου.

Εισαγωγή και Επισκόπηση

N. Κωνσταντάρας

Δημοσιογράφος

Δ. Μπούμπας

Καθηγητής ΕΚΠΑ

Ως «αριστεία» στα ελληνικά λεξικά ορίζεται η διάκριση, τα κατορθώματα του ήρωα στη μάχη, ενώ *αριστείς* είναι οι άριστοι, οι καλύτεροι από τους ομοίους τους ως προς την υψηλή ποιότητα και την αξία. Στο λεξικό του Webster, η αριστεία (excellence) ορίζεται ως “the quality of being excellent”, “the state of possessing good qualities in an eminent degree”, “exalted merit”, “superiority in virtue”. Υπογραμμίζονται οι λέξεις-κλειδιά «*ποιότητα*», «*αξιοσύνη*», «*αρετή*».

Στις ώριμες δυτικές κοινωνίες, η έννοια της αριστείας στην επιστήμη και στην εκπαίδευση είναι απλή. Η «φύση» χαρίζει τη δωρεά, την ευφυΐα, το «τάλαντο», ενώ η κοινωνία διά της πολιτείας καλλιεργεί τη φυσική δωρεά κατ’ αρετήν, επενδύοντας θεσμικά σε αυτή και επανεπενδύοντας τα οφέλη της για το κοινό καλό. Έτσι, το *προσωπικό αγαθό της αριστείας επιστρέφει στην κοινωνία ως κοινό αγαθό υψηλής ανταποδοτικότητας*.

Το αίτημα της αριστείας στη σημερινή ελληνική κοινωνία γίνεται όλο και περισσότερο επίκαιρο, με την αριστεία να κινδυνεύει εξ ίσου από την τεχνοκρατική και μονομερή αντίληψή της όσο και από την απαξίωση στην κοινωνία στο πλαίσιο της μετριοκρατίας. Όμως, η επιδίωξη της αριστείας είναι κρίσιμη για την πρόοδο της επιστήμης, της κοινωνίας, του καθενός μας. Η αριστεία δεν είναι το προϊόν κάποιας μαγικής συνταγής, αλλά της σκληρής και επίπονης εργασίας, της βούλησης να επιτύχουμε και να προσφέρου-

με στην επιστήμη και στην κοινωνία. Η αριστεία είναι η απαίτηση να υπερβούμε εαυτούς, να δημιουργήσουμε και να προσφέρουμε. Είναι το αντίθετο της μετριότητας. Είναι κεντρική έννοια του πολιτισμού μας, του δημοκρατικού πολιτεύματος. Η αριστεία είναι το όπλο μας εναντίον της συνεχόμενης κρίσης.

Αυτές ήταν κάποιες από τις σκέψεις που ακούστηκαν σε Στρογγύλη Τράπεζα που διοργανώθηκε στη μνήμη του επιστήμονα και Ακαδημαϊκού, του ανδρός και δασκάλου Δημήτρη Τριχόπουλου στο πλαίσιο του 44ου Πανελληνίου Ιατρικού Συνεδρίου. Οι ομιλίες ανέδειξαν τις ποικίλες πτυχές της αριστείας με τη ματιά του Δημήτρη Τριχόπουλου αλλά και με τη ματιά διακεκριμένων ανθρώπων των γραμμάτων και του ακαδημαϊκού χώρου.

Η αριστεία ή διάκριση είναι στενά συνυφασμένες με τη ζωή και το έργο του Ακαδημαϊκού Δ. Τριχόπουλου. Για τον Δημήτρη Τριχόπουλο, αυτή είναι κυρίως αποτέλεσμα προσπάθειας, αφοσίωσης, επιμονής, υπομονής και αντοχής στην αποτυχία και λιγότερο αποτέλεσμα της ευφυΐας. Σήμερα, με την εμπειρία της κρίσης ο ευρύτερος ελλαδικός χώρος έχει –περισσότερο παρά ποτέ– την ανάγκη για την αριστεία στο δημόσιο πανεπιστήμιο, στην πανεπιστημιακή διδασκαλία και έρευνα, αλλά και ευρύτερα σε άλλους χώρους δημιουργίας και καινοτομίας.

Ομιλητές ο συγγραφέας Τάκης Θεοδωρόπουλος, ο καθηγητής Ιατρικής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ) Μιχάλης Κουτσιλιέρης, ο ομότιμος καθηγητής Ιατρικής του ΕΚΠΑ Θεόδωρος Μουνοκαλάκης και ο πρύτανης του Πανεπιστημίου Κύπρου Κώστας Χριστοφίδης· ο καθηγητής Ιατρικής του ΕΚΠΑ Δημήτρης Μπούμπας και ο αρθρογράφος της «Καθημερινής» Νίκος Κωνσταντάρας συντόνισαν τη συζήτηση. Σκοπός της εκδήλωσης ήταν η παρουσίαση και η συζήτηση της σχέσης του Δημήτρη Τριχόπουλου με την ακαδημαϊκή αριστεία. Με τις ομιλίες και με αποσπάσματα από συνεντεύξεις του «σοφού ανθρώπου», όπως τον περιέγραψε το Πανεπιστήμιο Αθηνών όταν απεβίωσε τον Δεκέμβριο του 2014, ήταν έντονη η παρουσία του δασκάλου Δημήτρη Τριχόπουλου – του επιστήμονα που γνώριζε πώς να εμπνεύσει τους φοιτητές και τους συναδέλφους του ώστε να δώσουν τον καλύτερό τους εαυτό σε ό,τι έπρατταν. Σε απόσπασμα από τηλεοπτική συνέντευξη του Μαΐου του 2014, ο ίδιος υπογράμμισε ότι «*η επιτυχία, η αριστεία, δεν οφείλεται στη διαφορά ικανοτήτων μεταξύ ανθρώπων αλλά στην προσπάθεια, στην αντοχή και στην αφοσίωση*». Η αναζήτηση της αριστείας, με άλλα λόγια, δεν είναι το προνόμιο των ελίτ, αλλά η επιδίωξη αυτών που επιθυμούν να προσφέρουν, να δημιουργήσουν νησίδες αριστείας προς όφελος της κοινωνίας.

Ανοίγοντας τη συζήτηση, ο Τάκης Θεοδωρόπουλος παρουσίασε τη διαχρονική διάσταση της αριστείας, με τις φιλοσοφικές, τις κοινωνικές και τις πολιτικές της διαστάσεις. «*Η έννοια της αριστείας είναι κεντρική έννοια του πολιτισμού μας... του πολιτεύματος της δημοκρατίας*», είπε. Σήμερα, όμως, ζούμε την απαξία της αριστείας και τον εθισμό της μετριότητας. «*Η μετριοκρατία μάς έχει επιβληθεί*», είπε. «*Η Ελλάδα σήμερα είναι κοινωνία που δεν περιμένει τίποτα καλύτερο από τον εαυτό της*». Πρόσθεσε ότι στα σχεδόν 10 έτη της κρίσης «*δεν έχει πέσει μια ιδέα για το πώς θέλουμε να είναι η χώρα σε 5 έτη... Εδώ, είναι η ανάγκη των αρίστων*». Ο Τάκης Θεοδωρόπουλος εξέφρασε την ανάγκη για την ανόρθωση της παιδείας, κυρίως της μέσης εκπαίδευσης. «*Η έννοια της αριστείας είναι άμεσα συνδεδεμένη με την περί κλασικού αντίληψη... Αυτό που είναι ανώτερο από εμάς*», είπε. «*Αυτή είναι η αριστεία – να δημιουργεί απαιτήσεις*».

Αυτή τη «δημιουργία απαιτήσεων» περιέγραψε ο καθηγητής Μιχάλης Κουτσιλιέρης στην ομιλία του με θέμα «*Η αριστεία στην ακαδημαϊκή διδασκαλία και έρευνα*». Αναφέρθηκε στην πρώτη του συνάντηση με τον Δημήτρη Τριχόπουλο, τα πρώτα έτη μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας. Ο φοιτητής Κουτσιλιέρης («*με αμπέχονο*», όπως είπε) πήγε από περιέργεια να παρακολουθήσει μάθημα από ένα «*Αμερικανάκι*», ο οποίος, όμως, ήταν ο Τριχόπουλος. «*Απευθύνθηκε σε μένα όλο το μάθημα. Όταν τελείωσε το μάθημα αισθάνθηκα ότι ήμουν κάτι, είχα μυαλό. Με έκανε να πιστέψω σε μένα, ότι έχω τη δύναμη να σκέφτομαι, ότι μπορώ να γίνω κάτι*», είπε. Σημείωσε ότι ο Τριχόπουλος έλεγε «*Το ζητούμενο στην έρευνα είναι η δουλειά. Αυτό που ξεχωρίζει τον άνθρωπο της αριστείας είναι η δουλειά*». Ο Κουτσιλιέρης υπογράμμισε ότι «*η διαδικασία που προάγει αριστεία στη διδασκαλία και στην έρευνα πρέπει να είναι διάχυτη στην ατμόσφαιρα και παραδειγματική. Δηλαδή, αυτό που επιτυγχάνει ο άριστος να διαχέεται στο ακαδημαϊκό περιβάλλον*».

Ο Κώστας Χριστοφίδης, πρύτανης του Πανεπιστημίου Κύπρου, μίλησε για την «*αριστεία στο σύγχρονο δημόσιο πανεπιστήμιο*». «*Πανεπιστήμια και αριστεία πρέπει να συμβαδίζουν*», είπε, με τα πανεπιστήμια να ενθαρρύνουν, να εξασφαλίζουν την αριστεία και να επενδύουν σε αυτή. Μέσα στις προκλήσεις της εποχής, τόνισε, η αριστεία είναι η λύση, η σωτηρία. «*Στη μετα-βιομηχανική εποχή, η τεχνητή νοημοσύνη επιδιώκεται σταδιακά να αντικαταστήσει τον "φθαρτό" άνθρωπο σε ολοένα περισσότερους τομείς της οικονομίας. Στον άνθρωπο θα παραμείνουν τελικά μόνο εκείνοι οι τομείς που συνδέονται άμεσα με την προσωπικότητα και την ψυχή του, δηλαδή η δημιουργικότητα, η πνευματική δράση και η καινοτόμος σκέψη – υποπροϊόντα της αριστείας*», σημείωσε. «*Πρέπει να μάθουμε να χειροκροτούμε τους καλύτερούς μας*»,

πρόσθεσε, σημειώνοντας ότι όλη η κοινωνία κερδίζει από την αριστεία. «*Αυτοί που ωφελούνται περισσότερο δεν είναι οι άριστοι, αλλά οι άλλοι. Οι πρώτοι οδηγούν όλους τους άλλους σε έναν νέο κόσμο*».

Ο Θεόδωρος Μουντοκαλάκης μίλησε για την «*έννοια της αριστείας στη ζωή και στο έργο του Δ. Τριχόπουλου*». Σημείωσε ότι «*η διάκριση ήταν συνυφασμένη με τη σταδιοδρομία του Δημήτρη Τριχόπουλου, έχοντας τιμηθεί με πολλά αριστεία*» και έθεσε το ερώτημα: «*Πώς, όμως, αντιλαμβανόταν τη διάκριση ο Δημήτρης Τριχόπουλος;*». Στη συνέχεια, παρέθεσε τα λόγια του Δημήτρη Τριχόπουλου, όπως αυτά αποτυπώθηκαν σε συνεντεύξεις και κουβέντες. Μεταξύ αυτών, σημείωσε τη «*δυνατότητα να αντέχεις στην αποτυχία και να επιμένεις*», και «*να προσπαθείς να υπερβείς τον εαυτό σου*».

Ακολουθούν αποσπάσματα από τις ομιλίες.

..... Η Διαχρονική Διάσταση της Αριστείας

Τ. Θεοδωρόπουλος Δημοσιογράφος

Η έννοια της αριστείας είναι μια κεντρική «*κυτταρική*» έννοια του δυτικού πολιτισμού. Η «*περί αριστείας αντίληψη*» είναι επίσης ένα βασικό συστατικό του πολιτεύματος της Δημοκρατίας του 5ου π.Χ. αιώνα και στα τέλη του βου με τον Κλεισθένη.

Η απαρχή της Δημοκρατίας συνδέεται με τους άριστους της πόλης των Αθηνών. Αυτοί τη συνέλαβαν. Δεν έγινε επανάσταση. Είπαν «*η δύναμη της Αθήνας στηρίζεται στον στόλο, τον στόλο κινούν οι κωπηλάτες, άρα πρέπει και οι "πτωχότεροι εξ ημών" να έχουν θέσεις στις αποφάσεις, γιατί και αυτοί θα πολεμήσουν μαζί μας*». Βέβαια, η αθηναϊκή Αριστοκρατία πλήρωσε τη Δημοκρατία με βαρύ φόρο αίματος και όταν εξέλιπαν οι άριστοι, όταν πέθανε ο Περικλής, η Δημοκρατία άρχισε να παρακμάζει. Επειδή λοιπόν η Δημοκρατία είναι συνδεδεμένη με τις «*ελίτ*», το 1974 πιστέψαμε ότι θα δημιουργήσουμε μια Δημοκρατία χωρίς ελίτ, βγάζοντας τις ακαδημαϊκές, τις διανοητικές και τις οικονομικές ελίτ στην παρανομία.

Η μετριοκρατία είναι μια από τις βασικές επιδημίες του

καιρού μας και ο εθισμός στη μετριότητα είναι εξ ίσου ισχυρός με αυτόν της νικοτίνης. Το πρόβλημα της απαξίωσης της αριστείας το ζούμε εντονότερα στην Ελλάδα, επειδή δεν έχουμε αντιστάσεις στη μετριοκρατία, επειδή έχουμε απολέσει τα κοινωνικά μας «αντανακλαστικά». Δέκα χρόνια τώρα αναφερόμαστε στην κοινωνική κρίση, αλλά δεν έχει «πέσει» μία νέα ιδέα στο τραπέζι για το πώς θα ζωντανέψει η χώρα. Ιδού λοιπόν ο ρόλος των αρίστων!

Όμως, η απαξίωση της αριστείας δεν είναι μόνο ελληνικό πρόβλημα, είναι παγκόσμιο και συνδέεται με τις αντιλήψεις της «μετανεωτερικότητας». Η μετανεωτερικότητα στηρίζεται στον απόλυτο σχετικισμό: όλα είναι σχετικά, δεν υπάρχουν απόλυτες αξίες, όλοι οι πολιτισμοί είναι οι ίδιοι, και αν δεν είναι ίδιοι είναι ισότιμοι και ας έχει ένας πολιτισμός βγάλει από τα σπλάγχνα του έναν Βάγκνερ ή έναν Ντοστογιέφσκι και ένας άλλος «συμπαθέστατα ντέφια και κρουστά» σε κάποια φυλή της κεντρικής Αφρικής. Φυσικά, είμαστε ίσοι γιατί είμαστε ίσοι απέναντι στον θάνατο. Όμως, όλοι οι πολιτισμοί δεν είναι ισότιμοι. Υπάρχουν πολιτισμοί οι οποίοι μπορεί να κατανοήσουν τους άλλους πολιτισμούς και υπάρχουν άλλοι που δεν κατανοούν ό,τι γίνεται εκτός των συνόρων τους.

Το μεγάλο επίτευγμα του δυτικού πολιτισμού –εκτός των άλλων– είναι ότι πρόκειται για τον πρώτο πολιτισμό που «συνομίλησε» με πολιτισμούς εκτός των συνόρων. Αντίθετα, άλλοι –όπως το Ισλάμ– δέχονται μόνο τις «δικές τους προδιαγραφές». Μετά τους παγκόσμιους πολέμους, η Ευρώπη, έχοντας ενοχές για την αποικιοκρατία, αποσύρθηκε από τους άλλους πολιτισμούς προσκαλώντας τους «να έλθουν στο τραπέζι» με τον δικό τους πολιτισμό. Έτσι, αρχίζει το «εήλωμα» και οι εκπώσεις με υποχώρηση των κλασικών γραμμάτων. Γι' αυτό, «ενώ παλαιότερα τα κλασικά γράμματα ήταν διαβατήριο για την αγγλική διοίκηση, τώρα είναι διαβατήριο για την ανεργία» (R. Κνοχ).

Η έννοια της αριστείας είναι άρρηκτα συνυφασμένη επίσης και με την περί κλασικού αντίληψη, την οποία οφείλουμε να σεβόμαστε. Εάν αυτό εξαλειφθεί –όπως εξαλείφεται από τη σημερινή εκπαίδευση– μαζί του εξαλείφεται και η περί αριστείας αντίληψη. Αν θέλουμε λοιπόν να αρχίσουμε την κοινωνική μας «θεραπεία», πρέπει να αρχίσουμε από την εκπαίδευση με μια βαθιά συντηρητική μεταρρύθμιση, με επαναφορά και επανένταξη της περί κλασικού αντίληψης. Γιατί όταν το παιδί δεν γνωρίζει ότι ο Παλαμάς είναι σημαντικότερος από τις διαθέσεις ή τις ορέξεις του, θα πάει να μουτζουρώσει το βράδυ το άγαλμά του.

Σήμερα, όμως, αρχίζουν και διαφαίνονται αντιδράσεις σε αυτή την κατάσταση. Στο Βέλγιο υπάρχουν διαμαρτυρίες των μαθητών για να επανέλθουν τα Αρχαία Ελληνικά στο

σχολείο τους: Όταν πας στο σχολείο, πας να μάθεις και παραπάνω από αυτό που ξέρεις. Παλαιότερα, διδασκόμασταν καθαρεύουσα, δηλαδή τα επεξεργασμένα Ελληνικά των Ελλήνων και παραπάνω από αυτό που γνωρίζαμε σπίτι, όχι τη γλώσσα που μιλάμε στο σπίτι. Όταν σταμάτησε αυτό, άρχισε η ενδοφλέβια χορήγηση μετριότητας. Οι σημερινοί μαθητές λύνουν εξισώσεις αλλά δεν μπορούν να εξηγήσουν πώς τις λύνουν, δεν «έχουν» τις λέξεις.

Οφείλουμε να αρχίσουμε με την ανόρθωση της εκπαίδευσης από τη μέση εκπαίδευση, απ' όπου το πανεπιστήμιο λαμβάνει την πρώτη ύλη. Πρέπει να έχουμε απαιτήσεις ως κοινωνία από τον άνθρωπο για να βελτιωθεί, για να γίνει καλύτερος από αυτό που είναι.

Η Αριστεία στην Ακαδημαϊκή Διδασκαλία και Έρευνα

Μ. Κουτσιλιέρης
Καθηγητής ΕΚΠΑ

Οι έννοιες της ελευθερίας, της αγάπης, της δημοκρατίας και της αριστείας «προσλαμβάνονται» διαφορετικά από τον «εγκέφαλο» κάθε ανθρώπου, γιατί αυτό εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως από το ποιο σχολείο φοιτήσαμε, τους δασκάλους που είχαμε, τα βιβλία τα οποία διαβάσαμε, από την ιδεολογική και πολιτική μας ταυτότητα και τις «δοξασίες» μας περί αριστείας.

Ο Δημήτρης Τριχόπουλος πρωτοπόρησε στη διαδικασία, εισάγοντας πρώτος το πρότυπο μάθησης βασισμένο στην επίλυση προβλημάτων (“problem-based”) και καθοδηγώντας τους φοιτητές με απλή λογική στη λύση βιοϊατρικών προβλημάτων, στη γνώση και στην έρευνα. Αυτό έδωσε το έναυσμα σε πολλούς φοιτητές –και στον υπογράφωντα– να επιδιώξουν ακαδημαϊκή σταδιοδρομία και να καταλάβουν θέσεις αργότερα στο πανεπιστήμιο, γενόμενος πρότυπο εξαίρετου πανεπιστημιακού δασκάλου.

Ο Δ. Τριχόπουλος πάντα δίδασκε τους φοιτητές και τους συναδέλφους του. Έλεγε χαρακτηριστικά σε μια εκπαιδευτική συνάντηση στη Ναύπακτο: «Οι φοιτητές χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες: (α) Σε αυτούς που μαθαίνουν, (β) σε αυτούς οι οποίοι δεν μαθαίνουν και (γ) σε αυτούς που μαθαίνουν όταν τους δείξεις. Για τις δύο πρώτες κατηγορίες

φοιτητών, δεν χρειάζεσαι. Χρειάζεσαι μόνο για αυτούς στην τρίτη κατηγορία, αλλά και σε αυτή μπορεί να παρέμβεις μόνο για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Γιατί αν δεν τους κάνεις εραστές της γνώσης, έχεις αποτύχει». Αυτό είναι η επιτομή της αριστείας στην πανεπιστημιακή διδασκαλία, αυτό είναι η πεμπτουσία του δασκάλου, το να παρακινήσει δηλαδή τον μαθητή να θέλει να μαθαίνει.

Από την άλλη πλευρά, η αριστεία στην έρευνα είναι μια διαδικασία η οποία χρειάζεται «καθοδήγηση και μύηση». Αριστεία στην έρευνα είναι κυρίως επίπονη εργασία, η δυνατότητα να εργάζεται κάποιος πολλές ώρες σύμφωνα με τον Δ. Τριχόπουλο. Να εργάζεται με εστιασμό, όχι η έρευνα η οποία συνεχώς αλλάζει ερώτημα, η έρευνα δηλαδή τύπου μέλισσας ("honey-bee research") που πετάει από άνθος σε άνθος. Είναι η εστιασμένη έρευνα που κερδίζει συναγωνιστική χρηματοδότηση και αναγνωρίζεται από τους συναδέλφους με τις αναφορές στο έργο της.

Χρειάζεται προσοχή ώστε το εκπαιδευτικό σύστημα να μην παρεμποδίζει τη μάθηση και την έρευνα, αλλά να τη διευκολύνει και να τη διαχέει το ίδρυμα. Στα καλά πανεπιστήμια υπάρχει μια «μητηκή» διαδικασία που καλλιεργεί τη διάκριση αφ' ενός για το πότε και ποια είναι η κατάλληλη στιγμή για κάθε ακαδημαϊκή θέση, και αφ' ετέρου το ενδιφέρον για το σύνολο της κοινωνίας και την εξωστρέφεια, γεγονός το οποίο δεν μπορεί να υποκατασταθεί από νόμους και κανόνες. Αυτό είναι το ακαδημαϊκό περιβάλλον που καλλιεργείται από διακεκριμένους δασκάλους σαν τον Δ. Τριχόπουλο.

Η Αριστεία στο Σύγχρονο Δημόσιο Πανεπιστήμιο

Κ. Χριστοφίδης

Πρύτανης Πανεπιστημίου Κύπρου

Ποιο είναι το είδος του πανεπιστημίου το οποίο θα ανταποκριθεί καλύτερα στην πρόκληση του παγκόσμιου πολιτισμού που βρίσκεται σε κρίση; Δεν χρειαζόμαστε ένα «μεταπρατικό» πανεπιστήμιο, αλλά ένα πανεπιστήμιο που καλλιεργεί «σκέψη και στοχασμό», το οποίο μαζί με το ανθρώπινο δυναμικό είναι ο «χρυσός» της σύγχρονης οικονομίας.

Πανεπιστήμιο και αριστεία πρέπει να συμβαδίσουν. Η δημιουργικότητα, η πνευματική δράση και η καινοτόμος σκέψη είναι προϊόντα της αριστείας. Το πανεπιστήμιο είναι φυτώριο ιδεών και οφείλει να τις αξιοποιήσει προς «όφελος της κοινωνίας». Είναι απαραίτητο για το δημόσιο πανεπιστήμιο να «αυτοπροσδιοριστεί», να αναζητήσει μόνο του το πνευματικό του πεπρωμένο δημιουργώντας τις συνθήκες που θα το φέρουν στο επίκεντρο της χώρας. Σε ώρες κρίσης, οι ώριμες κοινωνίες επενδύουν στην παιδεία, στην έρευνα και στον πολιτισμό, επενδύουν στα πανεπιστήμιά τους. Γιατί τα πανεπιστήμια είναι χώρος πνευματικής συνάντησης και σύνθεσης επιστημόνων διαφόρων ταχυτήτων. Όλους τους χρειαζόμαστε, αλλά τους καλύτερους τους χρειαζόμαστε περισσότερο παρά ποτέ.

Στο Πανεπιστήμιο της Αριστείας, οι σπουδές και η έρευνα είναι διατηρηματικές και διεπιστημονικές, περιλαμβάνοντας όλο το φάσμα από τις θετικές μέχρι τις ανθρωπιστικές επιστήμες. Χρειάζεται ένα νέο «πολίτευμα σκέψης», ένας «βιότοπος» σκέψης που στοχάζεται παραπλεύρως και διαγωνιώς προς ένα Πανεπιστήμιο της Αριστείας. Χρειάζεται ένα διαρκές forum σκέψης για να λειτουργήσουν οι «σχολές της σκέψης» και όχι οι «σχολές των τμημάτων».

Δεν επιθυμούμε ένα πανεπιστήμιο νηφάλιο και ήρεμο. Θέλουμε ένα «νευρικό και ανήσυχο» πανεπιστήμιο, ένα αυτόνομο δημόσιο πανεπιστήμιο, που δεν εφησυχάζει μόνο στις δημόσιες δαπάνες αλλά καλλιεργεί την αξιοκρατία, ανθίσταται στις εξωτερικές πολιτικές πιέσεις, αυτορυθμίζεται, αυτοαξιολογείται και δεν είναι αυτάρεσκο. Ένα πανεπιστήμιο το οποίο έχει παράλληλους μηχανισμούς αξιολόγησης των εκλογών του προσωπικού του, που λειτουργούν ως «βαλβίδες ασφαλείας» για την επιλογή και την προαγωγή των αρίστων. Ένα πανεπιστήμιο που βελτιώνει συνεχώς τις μεθόδους διδασκαλίας με συνεχή αυτοαξιολόγηση για να προετοιμάζει τους φοιτητές καλύτερα σχετικά με τις ανάγκες της κοινωνίας και της αγοράς εργασίας. Γιατί το πανεπιστήμιο αλλάζει την επιχειρηματικότητα, καθιστά τις επιχειρήσεις περισσότερο εξωστρεφείς.

Αριστεία σημαίνει να επιδιώκεις συνεχώς να φέρεις τους καλύτερους από όλον τον κόσμο, γιατί η έρευνα είναι ένας παγκόσμιος συναγωνισμός, ένα «παγκόσμιο πρωτάθλημα» όπου κερδίζουν οι καλύτεροι και όπου οι καλύτεροι αμείβονται καλύτερα... Η θετική γνώμη των εργοδοτών για τους απόφοιτους είναι επίσης ένα είδος «αριστείας» που λαμβάνεται υπ' όψη στους διεθνείς δείκτες κατάταξης. Αναγνωρίζουμε και τιμούμε τους καλύτερους ερευνητές και δασκάλους.

Το πανεπιστήμιο παράγει αποφοίτους που δημιουργούν νέους τεχνοβλαστούς. Σε ένα καθεστώς αριστείας εκείνοι

που επωφελούνται περισσότερο δεν είναι οι άριστοι αλλά όλοι οι άλλοι, γιατί οι πρώτοι οδηγούν τους άλλους σε ένα διαφορετικό πλαίσιο λειτουργίας με νέα προγράμματα-ευκαιρίες και νέες τεχνολογίες. Το Πανεπιστήμιο της Αριστείας πιστεύει στους ανθρώπους, προσελκύει τους άριστους της διασποράς, εκσυγχρονίζει τη νομοθεσία του, αφήνοντας το πανεπιστήμιο αυτόνομο να αυτοδιοικείται υποκείμενο σε αξιολόγηση, αναπτύσσει τις υποδομές και διασυνδέεται με τη βιομηχανία. Το Πανεπιστήμιο της Αριστείας λαμβάνει δύσκολες, μη δημοφιλείς αποφάσεις, ιδρύει τις δικές του μικρομεσαίες επιχειρήσεις υψηλής τεχνολογίας με κύριο στόχο όχι το κέρδος αλλά την καλλιέργεια της επιχειρηματικότητας, υποδεικνύοντας έτσι στην πολιτεία ένα νέο «ενάρετης ανάπτυξης».

Το πανεπιστήμιο αυτονομείται ενεργειακά και οικονομικά, αναπτύσσοντας συνέργειες και αποτελώντας σημείο συνάντησης όλων των ανθρώπων της χώρας συνθέτοντας τη διαφορετικότητα. Εν μέσω οικονομικής κρίσης, το Πανεπιστήμιο της Αριστείας δημιουργεί ευκαιρίες. Χώρες που επένδυσαν στο πανεπιστήμιο –πριν ακόμη ανεξαρτητοποιηθούν– όπως το Ισραήλ, προοδεύουν.

Το πανεπιστήμιο αξιολογείται βάσει δεικτών που επιτρέπουν τη σύγκριση με άλλα πανεπιστήμια, προσελκύνοντας έτσι χρηματοδότηση και φοιτητές. Οι δωρεές προσελκύνονται μόνο από την αριστεία. Το δημόσιο πανεπιστήμιο δεν βλέπει τον φοιτητή ως πελάτη, δεν κάνει «εκπτώσεις» στην ποιότητα των φοιτητών ούτε στην αξιολόγησή τους. Το πανεπιστήμιο στηρίζει τις ανθρωπιστικές σπουδές με πόρους που προσελκύει.

Η αριστεία στον σύγχρονο ελλαδικό χώρο είναι μια έννοια παρεξηγημένη: προσβάλλει τους μέτριους, φοβίζει τους άριστους και πανικοβάλλει το πολιτικό σύστημα και τους επαγγελματίες πολιτικούς. Όμως, ο Αριστοτέλης έλεγε «η μεγαλύτερη ανισότητα είναι η εξίσωση των ανίσων». Ο πλούτος της χώρας δεν θα μετράται στο μέλλον μόνο με το ακαθάριστο εθνικό προϊόν, αλλά με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας που δημιουργούνται μόνο υπό συνθήκες αριστείας.

Ο ελλαδικός χώρος πρέπει να κερδίσει το στοίχημα της αριστείας στο δημόσιο πανεπιστήμιο, όπου οι επίλεκτοι των ανθρωπιστικών σπουδών θα συναντούν τους επίλεκτους των θετικών σε έναν νέο βιότοπο σκέψης και ένα φυτώριο νέων ιδεών.

Η Αριστεία στη Ζωή και στο Έργο του Δ. Τριχόπουλου

Θ. Μουντοκαλάκης

Ομότιμος Καθηγητής Παθολογίας

Ανατρέχοντας κάποιος στα λεξικά διαπιστώνει μια αμφισημία για την αριστεία, με την έννοια αυτής της τράπεζας. Έτσι, η αριστεία περιορίζεται μόνο στη διάκριση του ήρωα στη μάχη (αριστεία Διομήδους, ραψωδία Ε Ιλιάδος ή «αιέν αριστεύειν και υπείροχον έμμεναι άλλων», ραψωδία Ζ). Άλλοι προτιμούν τη λέξη «διάκριση» έναντι της «αριστείας», υποστηρίζοντας ότι η αριστεία είναι εγωκεντρική ενώ η διάκριση υποδηλώνει συλλογικότητα, τάξη, ομάδα (Κ. Γαβρόγλου, συνέντευξη στην «Εποχή», 17.9.2017).

Στην περίπτωση των ιατρών, είναι σημαντικό η αριστεία να αφήνει χώρο για την ευαισθησία που πρέπει να έχει ο ιατρός και να μη λαμβάνει τη μορφή του «συνδρόμου του αριστούχου», με τη βαθμοθηρία και την ανταγωνιστικότητα, ή του έξυπνου ιατρού που εύκολα βαριέται τον ασθενή του.

Η διάκριση ήταν συνυφασμένη με τη σταδιοδρομία του Δ. Τριχόπουλου, έχοντας τιμηθεί με πολλά αριστεία. Πώς όμως αντιλαμβανόταν τη διάκριση ο Δ. Τριχόπουλος;

Σε συνέντευξη στο «Βήμα» (10.9.2000) υποστήριξε ότι «η διάκριση βασίζεται λιγότερο στη νοημοσύνη και περισσότερο στη δυνατότητα να αντέχεις στην αποτυχία και να επιμένεις, οφείλεται περισσότερο στην προσπάθεια παρά στο ταλέντο». Ότι η διάκριση δεν σήμαινε τίποτα το ιδιαίτερο για τον ίδιο παρά το γεγονός ότι όλοι οι επιστήμονες την επιζητούσαν. Σε άλλη συνέντευξη στη «Real News» (23.4.2011) υποστήριξε πάλι ότι η βασική συνιστώσα της διάκρισης είναι η «δουλειά».

Στο συμπόσιο Harvard στις 2.2.2015 διακεκριμένοι ομιλητές απέτισαν φόρο τιμής στην παρακαταθήκη του στην επιστήμη. Αυτή η κληρονομιά, αυτή η παρακαταθήκη είναι το καλύτερο κριτήριο για την αριστεία του Δημήτρη Τριχόπουλου.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

«Το λέω ξανά για ξανά. Η διακύμανση στο μυαλό μας είναι μικρή... Εγώ μπορώ να εργαστώ ακόμη και τώρα, 18 ώρες την ημέρα. Η προσπάθεια, η αφοσίωση και η αντοχή σε αυτό που κάποιος μετρά περισσότερο είναι αυτή που μεταφράζεται σε αποτελεσματικότητα, η οποία είναι ζήτημα ικανότητας, χρόνου, επιμονής – όλα αυτά είναι συνιστώσες της δημιουργίας. Εάν εσείς υπερέχετε διανοητικά και εγώ υπερέχω στο ότι μπορώ

να εργαστώ διπλάσιο χρόνο ή στη διάθεσή μου να θυσιάσω πολλά γι' αυτό που κάνω, τελικά εγώ θα πάρω κεφάλι».

(Συνέντευξη Δ. Τριχόπουλου στην Άντζελα Τσιφτσή, Κανάλι της Βουλής των Ελλήνων, 3.5.2014)

Με το τέλος της τράπεζας ήταν κοινή η εντύπωση ότι το ακροατήριο έφυγε έχοντας καλύτερη αίσθηση για το τι διακυβεύεται αυτή την εποχή στην προσωπική-επαγγελματική ζωή μας, αλλά και στη ζωή της χώρας μας.

ABSTRACT**Dimitris Trichopoulos memorial lecture****Academic Excellence and Dimitris Trichopoulos:
A round-table discussion at the 44th Panhellenic Medical Meeting**

Moderators: N. KONSTANTARAS,¹ D. BOUMPAS²

Discussants: T. THEODOROPOULOS,¹ M. KOUTSILIERIS,³ K. CRISTOFORIDIS,⁴ T. MOUNTOKALAKIS²

¹Journalist, ²Professor of Internal Medicine, School of Medicine, University of Athens, Athens, Greece, ³Professor of Physiology, School of Medicine, University of Athens, Athens, Greece, ⁴Dean, University of Cyprus

Archives of Hellenic Medicine 2018, 35(5):583–589

Dimitris Trichopoulos epitomized academic excellence during the entire span of his distinguished career. For him, academic excellence was linked to dedication and hard work rather than to charisma. Excellency is an essential component of democracy and the Western civilization and is closely linked with the notion of the "classical education". World-wide, there is a tendency for excellence to be "demonized" in this "post-modern" era of relativism and the absence of widely accepted values. The round-table discussion covered a variety of aspects of academic excellence and meritocracy viewed through the eyes of distinguished scientists and scholars who also reflected on his kindness, generosity, and passion for science.

Key words: Academic, Classical, Democracy, Devotion, Excellence, Persistence, Public university

Corresponding author:

D. Boumpas, Medical School, National and Kapodistrian University of Athens, Attikon University Hospital, 1 Rimini street, 174 62 Athens, Greece
e-mail: boumpasd@med.uoa.gr